

ФОРМУВАННЯ ОЦІННОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ НА КОГНІТИВНО-ОЦІННОМУ ЕТАПІ

Одним із завдань дослідження було визначення тих вузлових питань педагогіки, психології, методики викладання української мови, які є ключовими для формування оцінного компонента професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх учителів української мови і літератури; переконструювання відповідних розділів означених дисциплін задля концентрації уваги студентів на дидактичних і методичних категоріях, принципах і технологіях, що визначають сутність педагогічної оцінної діяльності.

Аналіз навчальних планів засвідчив, що цикл професійно-педагогічної підготовки студенти розпочинають на 2-му курсі з опанування основ „Психології”, яку вивчають упродовж двох семестрів. У програму відповідної дисципліни ми запропонували тему „Психологія педагогічного оцінювання”, яка була покликана розкрити такі питання: роль оцінки у навчально-виховному процесі; функції оцінки; види оцінок; парціальні оцінки (невизначені, негативні і позитивні); розгорнуті оцінні судження; оцінка діяльності і оцінка особистості; взаємозв'язок оцінки вчителя і самооцінки учня; вплив оцінки на навчальну успішність і розвиток особистості учня; психологічні фактори, що впливають на виконання вчителем функцій оцінювання; рекомендації щодо оцінювання процесів і продуктів мовленнєвої діяльності учнів. Вивчення означеної теми сприяло

усвідомленню студентами педагогічної оцінки як фактора, що безпосередньо впливає на психологічний стан особистості, визначає мікроклімат у навчальному колективі, стимулює/гальмує зростання учнів як мовних особистостей.

Професійно-педагогічна підготовка продовжується на 3-му курсі „Педагогікою”, що також вивчається студентами впродовж двох семестрів. Тут особлива увага була привернута до таких розділів: „Дидактика”, „Педагогічний контроль”, „Педагогічне оцінювання”. Зміст розділу „Дидактика” ми переконструювали таким чином, щоб у майбутніх учителів української мови і літератури склалися чіткі уявлення про оцінювання як невід'ємну складову цілісного навчально-виховного процесу. Вузловими питаннями тут стали чотири групи тем. Упродовж вивчення теми „Суть процесу навчання” ми націлювали студентів до розуміння структури діяльності вчителя у навчальному процесі. Паралельно з розкриттям сутності основних етапів діяльності педагога (планування, попередня організація навчальної роботи вчителя, організація діяльності учнів, стимулювання їхньої активності, поточний контроль, аналіз результатів навчальної роботи) ми визначили місце оцінного компонента на кожному з них. Одночасно з розглядом функцій процесу навчання розглядалися і функції оцінювання. Оволодіваючи знаннями про

компоненти змісту освіти (тема „Зміст освіти”), студенти звертали увагу на такі педагогічні феномени, як „об’єкти оцінювання”, „характеристика знань, умінь і навичок”. У розкритті тем „Педагогічний контроль” і „Педагогічне оцінювання” ми привертали увагу студентів до розбіжностей, які висловлювалися щодо означених феноменів і їх складових різними науковцями, пояснювали відмінності у визначенні критеріїв і принципів педагогічного оцінювання у різні історичні проміжки, зосереджували їхню увагу на важливості урахування в організації педагогічного контролю і оцінювання різноманітних функцій (навчальної, діагностувальної, орієнтувальної, стимулювальної, мотиваційної, розвивальної, виховної) і т. ін.

Особливе місце у процесі підготовки студентів філологічних факультетів до здійснення професійної діяльності, зокрема професійно-мовленнєвої діяльності, належить дисципліні „Методика викладання української мови в середній школі”. Оскільки оцінний компонент виявляється на всіх етапах навчально-виховного процесу, ми намагалися розкрити його роль на кожному з них.

Розкриваючи тему „Підготовка вчителя до уроку”, привертали увагу студентів до того, що урок є власне формою педагогічного спілкування, яке має свою мету, засоби і т. ін. Педагогічне спілкування, як зазначалося вище, попередньо планується, спеціально організовується і реалізовується, керується вчителем і коригується залежно від реальних умов його протікання. Успішність усіх означених етапів визначається

адекватністю застосування оцінного компонента.

Під час вивчення теми „Методи і прийоми навчання” аналізувалися питання щодо вибору певного з них (слово вчителя, лекція, бесіда, спостереження й аналіз мовних фактів, робота з підручником, програмне навчання, проблемно-пошуковий метод, рольові і ділові ігри і т. ін.), як наслідку оцінки дидактичного матеріалу, що підлягає засвоєнню, тих навичок і вмінь, які формуються на базі засвоєного теоретичного матеріалу.

Подібний підхід до вибору схеми презентації навчального матеріалу застосовувався і при опрацюванні тем „Засоби навчання мови”, „Типологічна класифікація уроків мови”, „Структура різних типів уроків”. Результатом такої роботи було усвідомлення студентами багатоаспектності педагогічного оцінювання і його ролі на кожному етапі навчального процесу.

Важливим етапом у роботі щодо формування у студентів оцінного компонента їхньої професійно-мовленнєвої діяльності було опрацювання теми „Оцінювання знань, умінь і навичок учнів з мови”. Окрім традиційних питань поурочного балу, критеріїв і норм оцінок усних відповідей і письмових робіт, техніки перевірки письмових робіт учнів і виставлення оцінки, було докладно розглянуто питання про техніку здійснення оцінки мовленнєвої діяльності учнів на всіх етапах її реалізації, застосування „малих форм оцінювання” для забезпечення орієнтувальної і стимулювальної функцій, реалізацію розгорнутих вербальних суджень для забезпечення мотивації зростання учнів в мовленнєвому аспекті. Отже, необхідно було привернути увагу студентів до того, що оцінка не є контролем кінцевих результатів, вона

супроводжує навчальну діяльність учнів на всіх етапах її реалізації, основне призначення педагогічного оцінювання – сприяти мовленнєвому зростанню учня. Сучасний стан розвитку методичної науки вимагає підходу до оцінки не як завершальної стадії контролю, а як динамічного моніторингу.

Паралельно з роботою щодо засвоєння студентами теоретичних знань з психологічних, педагогічних, лінгводидактичних аспектів оцінювання здійснювалася робота із формування у студентів різного роду *лінгвістичних компетенцій*: мовної, мовленнєвої, комунікативної, лінгвоестетичної. Без сумніву, неможливо сподіватися, що якісна професійно-мовленнєва діяльність, оцінна діяльність учителя-мовника можлива за умови недостатнього володіння ним лінгвістичними компетенціями.

Мовна компетенція розглядалася нами як володіння студентом системою знань про мову за її рівнями: фонетика, лексика, склад слова і словотворення, морфологія, синтаксис простого і складного речення, стилістика тексту. Вимоги до вчителя-словесника щодо володіння мовною компетенцією особливо високі, тому що на відміну від інших учителів-предметників він користується мовою не лише як *засобом* навчання. Для вчителя української мови і літератури формування мовної компетенції учнів (поряд із низкою інших) є *метою* навчання. Робота в напрямку забезпечення мовної компетенції не розпочинається, а продовжується у педагогічному ВНЗ на базі того рівня мовної підготовки студентів, який був досягнутий ними в процесі шкільного лінгвістичного курсу. У циклі професійної науково-предметної підготовки студенти вивчають такі

дисципліни, які забезпечують їхнє подальше вдосконалення у мовному плані: „Сучасна українська літературна мова” (1-4 курси, 8 семестрів), „Практикум з української мови” (1 курс, 1 семестр), у циклі вибіркових дисциплін – „Орфоепічний практикум і виразне читання” (1 курс, 1 семестр). Перша з означених дисциплін забезпечує теоретичну обізнаність студентів у мовних питаннях, друга – спрямована на формування орфографічно-пунктуаційних навичок, третя – на формування орфоепічно-інтонаційних норм. Особливу увагу ми приділяли формуванню лексичних і синтаксичних навичок, оскільки їх розвитку не надається достатня увага у ВНЗ. Окрім цього, необхідність роботи в цьому напрямку підтверджували результати виконання студентами завдань констатувального зрізу. Оскільки мета експериментального дослідження полягала у формуванні оцінного компонента професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх учителів української мови і літератури, кожне завдання передбачало окрім формування власне лінгвістичних компетенцій розвиток оцінних умінь студентів.

Пропонуємо окремі зразки завдань, що виконувалися додатково студентами експериментальних груп.

Завдання 1

Мета: удосконалення синтаксичних навичок студентів. Розвиток умінь оцінювати синтаксичну компетенцію мовлення (самооцінювання, взаємооцінювання, групове оцінювання).

Інструкція: утворіть словосполучення з поданих слів. Два-три з них введіть до самостійно складених речень. Оцініть правильність виконання вправи Вами і Вашими товаришами.

Радість, несказаний; ходити, стежка; зачарований, мелодійність, пісня; іноземна, опанувати, мова; наказ, згідно; відповідно, традиція; звернутися, адреса; ушлявлений, місто.

Завдання 2

Мета: опрацювання власне української лексики. Формування умінь оцінювати лексичний матеріал,

контролювати правильність роботи з ним.

Інструкція: доберіть власне українські синоніми до поданих іншомовних слів. Проконтролюйте, чи правильно було виконане завдання. Оцініть правильність його виконання.

Процент, тло, аплодисменти, аграрний, дискусія, індустрія, експлуатація, настурція, аероплан, паралельний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фридман Л.М. Организация контрольно-оценочной деятельности // Педагогический опыт глазами психолога. – М.: Просвещение, 1987. – С.177-222.

2. Хмелюк Р.И. Профотбор и первоначальная подготовка студентов педагогических институтов: Автореф. дис...докт. пед. наук: 13.00.01. – Л., 1970. – 28 с.

3. Шпалинский В.В. Активные методы обучения и их роль в

подготовке современного педагога // Психолого-педагогические основы подготовки будущего педагога в университете: Сборн. научн. труд. – Днепропетровск, 1995. – С.128-129.

4. Щуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. – М.: Пед. общество России, 1998. – 250 с.

5. Якобсон П.М. Общение людей как социально-психологическая проблема. – М.: Знание, 1973. – 40 с.

Подано до редакції 16.10.06

РЕЗЮМЕ

Основной задачей когнитивно-оценочного этапа являлось обеспечение теоретических основ для успешного овладения студентами знаниями, первичными умениями и

навыками, необходимыми для осуществления оценочной деятельности в их будущей профессионально-педагогической работе.

SUMMARY

The cognate and evaluative stage is aimed at providing theoretical ground for successful mastering of knowledge and primary abilities and skills that are necessary for working out evaluative activity of the students in their future professional work.